

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clarissimi Viri Henr. Zoesii Amersfortii, In Academia
Lovaniensi I. V. D. Et Antecessoris Commentarius In Jus
Canonicum Universum, Sive Ad Decretales Epistolas
Gregorii IX. P. M.**

Zoesius, Hendrik

Coloniae Agrippinae, 1691

Titulus XVI. De Adulteriis & Stupro.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62329](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62329)

deponendum esse, non etiam esse depositum. Navar. in *Summa* c. 27. nu. 156. Et ut ipso jure possit dici inflexi poena ista, non tamen est proprie poena depositionis, sed potius suspensionis, cum super vera depositione non dispenset Episcopus, cui tamen dispensatio eo casu, non subsecuta deformatione, est permessa, cum Pont. ipse raro in tali casu dispenset. Hoc ita de jure veteri.

Hodie ex decreto Conc. Trid. Sess. 25. c. 19. *De reform.* propter frequentes caedes detestabilis est indicatus duellorum usus, & generaliter non tantum Clericis, verum etiam laicis inhibitus sub poena excommunicationis ipso facto incurrendae, non tantum per ipsos pugnantes, etiam si nemo occidatur, verum & per consilium dantes, quovis modo suadentes, spectantes, nisi forte ex occulto spectent, cum sint quasi non praesentes & non concurrentes; aut dantes auctoritatem sua praesentia duello, quod alias a partibus sine arbitrio existentibus non committeretur. Item per Principes aliosque Dominos temporales, qui locum ad ad monomachiam in terris suis inter Christianos concesserint: qui praeterea jurisdictione & dominio loci, in quo vel apud quem duellum fieri permiserint, si cum ab Ecclesia obtineant, privantur; si feudalis sit, directo domino statim adquiritur. Denique pugnantes, eorumque patrini, uti vocantur, bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuae infamiae poenam incurrunr; qui ut homicidae juxta sacros Canones puniri, & si in ipso conspectu decesserint, Ecclesiastica carere sepultura jubentur.

Exceptionem autem dicta patiuntur in pugna suscepta ratione iustae defensionis contra injustum invadentem, qua de re actum sup. Tit. 12. * Bono etiam publico hoc genus pugnae sub:uotes videntur esse extra culpam, uti cum hoste publico, ad evitandas belli calamitates; tunc enim non est tentato Deum, quod lex divina vetat: nec hostem tollere est homicidii reatum lege vetitum committere, sed officio boni militis fungi. Quo modo certamen Davidis cum Philistaeo approbatum a Deo & auctoritate Martini V. Pont. Carolus Andegavensis & Petrus Tarraconensis controversiam super Regno Siciliae hoc modo sopire decreverunt, quamvis ea res non carcat

temeritate, cum summa rerum unius atque alterius periculo committatur. Navar. c. 11. n. 9. c. 15. n. 9. * Ubi putat in militibus potest posse duella cum hoste provocante suscipere accedente auctoritate supremi Principis, non tam vanae gloriae causa, quam ad commendandum principali victoriae belli ac repugnandi exercitus, quam non parum promovet. Tit. 15. nu. 27. Valq. *Conir.* c. 49. nu. 17. *De Insti. Moral.* p. 3. lib. 2. c. 5. q. 4. Quaeque contigit nuper in Belgio anno 1600. prope Silvam Ducis, ubi viginti milites Cocchardonquii provocati totidem Galliarum servientibus, feliciter pugnaverunt, superad unum omnes profligant, a suis numerisque desideratis.

TITULUS XV.

De Sagittariis.

Balistarum usus in saxis & sagittis sicut olim frequens fuit in bello, quocirca hodie alia tormenta supplere plura inferentia. Horum usum, cum parum communit Christianis moribus, prohibet Innocentius Pont. sub poena excommunicationis, cap. 11.

TITULUS XVI.

De Adulteriis & Stupro.

SUMMARIUM.

1. Adulterium a quo est cum quibus committitur.
2. An cum sponsa aliena?
3. Accusare de adulterio quibus licet, & quod tempus.
4. Adulterium poenis peccatum mortale.
5. Poena adulterii.
6. An fuerit aliquando poena capitalis?
7. Patri filiam in adulterio deprehenfam marito uxorem an occidere licet?
8. Adulter occultus an debitum exigere possit altero adulterii ignaro?
9. Qua causa a poenis adulterii excusetur?
10. Haeres mariti an recte accuset uxorem pro effectu lucranda dote?

21. Abolitio facit quoque cessare poenam.
 22. Maritus dotem amittit, uxorem in adulterio inventam occidens.
 23. Necessitas extrema an excuset.
 24. Stuprum quid, quotuplex, ejusque poena.
 25. Seducitiam stuprans ad quid teneatur.
 26. Quid si sub promissione conjugii?

Post injuriam circa corpus per laesionem datum gravissimam continet Adulterium, cum rem inter homines sacratissimam violat; est enim violatio thori alieni.

Iure civili tantum committitur cum conjugata, sive à soluto sive à conjugato, non etiam cum soluta: unde *l. Fugitivus 25. D. de P. S. adulterium vocat alienae matrisfam. corruptionem. Ratio est in feminis confusione, & prolis incertitudine; quo modo major eo iure in feminis desideratur castitas: quam in viris, canones in utroque conjugum aequalem castitatem desiderant, & utrumque ad fidei, quam mutuo promittit, observationem obligant; ut tam vir adulterium committat, se alii miscendo, etiam soluta, quam mulier, *can. Nemo xxxii. q. 4.* turpius tamen est in muliere, ex dicta ratione.*

Quam committatur in sponsa aliena? R. Ita videri posse, per *l. Si uxor 13. §. sed & in ea D. Ad L. l. de adult. & per l. 7. Cod. eod.* Verius tamen & verbi significationi accommodatus quis in eam committi negaverit, eo quod sponsalia non tam ponant torum, quam spem tori, & jus non tam praesens, quam futurum; quod impediti possit per matrimonium cum alio contractum, & aliis quoque modis, de quibus *sup. De sponsalib. pro qua parte recte adducitur textus in l. 6. §. 1. D. h. tit. ubi dicitur adulterium proprie cum nupta committi, propter partum ex altero conceptum composito nomine; quod & habet *l. Stuprum 34. in fine D. h. t. Covar. De sponsalib. p. 1. §. 1. num. 11.* Vide dicta ad *D. eod. nu. 1. & seqq.* Non est tamen negandum, gravius peccare cognoscentem alteri desponsatam, quam solutam, quia graviter laeditur jus alterius, per fidem mutuo datam illi quaesitum, ut necessario haec circumstantia sit aperienda in confessione, ut recte defendit Sarmient. *2. Select. in verp. c. 5. nu. 3.* licet contrarium velit Covar. *d. loco.* Nam quamvis non mutet speciem, notabiliter tamen peccatum aggravat, cum ultra*

fornicationem contineat violationem datae fidei cui cooperatur scienter sponsae alienae se miscens. Nihil obstat *d. l. 53. §. sed & in ea & d. l. 7.* quia ea loca accipienda non de proprio adulterio, sed de injuria ei vicina, qua adficitur sponsus, violata spe tori, cuius ideo habet vindictam; non tam iure mariti, quia talis non est, nec sponsi, quia nihil juris separati habet, quam extranei, *d. l. 13. §. si minor;* quamvis de ea *Cujac. 3. Obser. c. 16.* dubitet, & contrarium sentiat. Verum aperte patet ex *l. Quamvis 30. C. h. t.* Non obstat, quod habet Gratianus post *can. Omne 30. xxvii. q. 2.* Si quis sponsam alterius opprefferit morte moriatur, *Deuter. 22.* quia loquitur de praesenti, ut patet ex *seqq. canonib.*

Accusatio adulterii utrique coniugi tribuitur. Et maritus quidem contra uxorem suspectam ante ceteros admittitur, *c. 4. h. t.* intra sexaginta dies, ex speciali iure mariti, *l. 6. Cod. Ad L. l. de adult.* etiam ante patrem, quoniam iustior illius est ira, & propensior dolor, *l. 2. §. si simul D. eod.* Datur & patri tantum temporis, quod illi non currit interim, dum maritus agit *l. 4. D. d. tit.* postea etiam aliis accusare permittitur, olim intra quatuor menses utiles, *d. l. 4. §. 1.* Verum placuit Constantino accusationem istam restringere ad proximas necessariasque personas, scilicet post maritum ad patrem, fratrem, patruum, avunculum, quos verus dolor incitat; & hoc, ne temere liceat foedare connubia, *d. l. Quamvis 30. C. eod.* Accusationi praescripi sex menses, quorum duo competunt iure mariti, reliqui iure extranei, *d. l. 4.* idque post divortium; nam stante matrimonio non praescribitur huic accusationi nisi lapsu quinquenni, *l. Mariti 29. §. sex mensium cum seqq. D. h. t.* Teneatur etiam maritus accusare conjugem, non quidem criminaliter, sed civiliter, coram iudice Ecclesiastico, ad totam separationem, aut si notoria sit adultera eam à se remove, juxta *c. 3. h. t. & l. 2. C. eod.* ne connivendo aut dissimulando videatur consentire peccato uxoris; e jusque exercere lenocinium, *d. l. 2. can. 1. & can. Si quis uxorem xxxii. q. 1.* Si tam enim purgatam poenitentia receperit, non peccat, quamvis non debeat saepe recipere, ne videatur fovere relabentem, *d. c. 3. h. t.* Nisi alia via

scandalum evitet, quia cum hoc divortium caussetur ex præcepto scandali evitandi, cessante ejus causa, cessabit & effectus. Quomodo adultera occulta promittens penitentiam recipitur impudè, uti & emendata recipitur. Accusat & uxor maritum adulterii, provocando ad divortium; etiamsi non teneatur, nec cessans ullam pœnam incurrat, cum non sit uxoris maritum corrigere, *can. fin. xxxii. q. 5. quem tamquam caput suum agnoscit.*

4 Adulterium extra dubium ponit peccatum mortale, gravius simplici fornicatione, cujus totam malitiam (quæ est inter personas quas nullum impedit vinculum) continet, & præterea viciat indissolubile vinculum, quo auctor naturæ Deus alterum alteri junxit. Quam malitiam non purgat consensus alterius conjugis; quamvis consentiens in alterius turpitudinem non habeat querelam super illata conjugis injuria, *c. Scienti De R. I. in 6.*

5 Ultra peccatum mortale sunt & aliæ propositæ pœnæ. Prima est, quod auferat exactiorem debiti, concedat separationem tori ad libitum innocentis, *sup. De divort. qui tamen non impeditur impudè cum emendato conjugis permanere.* Secunda, Dotis donationisque propter nuptias amissio, qua de re *sup. De donat. inter vir. & uxor.* Tertia, ExL, Julia olim erat relegatio & deportatio. * In quibusdam tamen capitaliter fuisse vindicatum, patet ex ijs, quæ tradit Cujac, 6. *Obs. 11. & 20. Obs. c. 18.* Postea capitalis omnino inducta pœna, uti apparet ex *l. Transigere C. De transact.* ubi alias frustra à regula super capitalibus tradita exciperetur adulterium, cum exceptio sit à regula. Patet id ipsum ex *l. Castitati 9. & d. l. Quamvis C. h. t.* ubi capitalis pœna etiam mulieri dicitur proposita Jure novissimo pœna hæc in feminis fuit mitigata; quæ verberata in Monasterium detrudenda iussit, relicta viris licentia eas repetendi intra biennium, *Auth. Sed hodie C. h. t.* Ut eo decurtu liceat mulieri profiteri, nec sit amplius licentia marito eam revocandi, qui imputare sibi debet feram reconciliationem. Quod omnes accipiunt de prævia sententia criminali, nec corrigi per *c. Gaudemus 19. sup. De convers. conjug. At ibi Abbas nu. 7.* Jure Canonico fertur in persequentem sententia Excommunicationis, *c. pen. h. t.* Clericus reus dicitur suspenden-

6

6

6

6

6

6

6

6

6

6

6

6

culpa. III. Si probabiliter credens maritum
 mortuum uxorem alteri se junxerit; cesset enim & hoc
 casu culpa mulieris, ut cessat poena, c. Cum per
 bellicum & can. Si virgo XXXIV q. 1. IV. Si decepta
 putaverit se à conjugè cognosci, cum ab alio
 cognosceretur, cap. In lectum d. 9. 1. V. Si causam
 dederit alter conjugi, veluti prostituendo uxorem;
 cum volenti non fiat iniuria, & frustra quis
 astum puniat, cui causam dedit, c. 9. sup. De eo
 qui cogit conjugem ux. VI. Si tempus sit lapsum ac-
 culationi praestitutum, de quo paulo ante. VII. Si
 maritus moriatur ante mortem accusationem.

10 Ubi quaeritur, An liceat ejus hæredi ad-
 ulterii ream facere viduam quoad effectum lucran-
 di dotem? R. Verius esse, non licere, per l. Rei ju-
 dicata 15. D. Solutio matrim. ubi hæredi dene-
 gatur correctio morum uxoris post mortem
 mariti. Facit, quod jus accusandi uxorem ad-
 ulteram, & dotem lucrandi, concedatur mæ-
 rito, propter injuriam per adulterium accep-
 tam, l. Quamvis 30. C. h. r. Quæ cum hæredem
 non tangat, non est, quod ei detur vindicta;
 quia hæc non solet competere hæredi, nisi
 in casu dimissioni patrimonii ipsius defuncti, l.
 Si eum 10. §. qui injuriam D. Si quis cautionib.
 &c. Nihil facit ignorantia defuncti, quia ea non
 mutat juris dispositionem, quamvis in casu, quo
 scivit nec egit, præsumatur remissio, Vide dicta
 ad d. h. r. nu. 34.

11 VII. Si abolitio intervenerit, l. Abolitio 16. C.
 h. r. quæ hæc in re permilla personis in d. l. 30.
 aut si maritus destitit citra abolitionem, d. l.
 16. Videtur enim remississe injuriam, aut potius
 ideo amplius non auditur, quia peccaverit in
 legem, quam prodidit, l. 2. §. 1. D. eod. Unde &
 notatur; sicuti & 15, qui dimissam reduxerit:
 propter fraudem, l. Si quis 33. §. 1. D. eod.

12 VIII. Si maritus inventam in adulterio oc-
 ciderit, dotem non lucratur, cum contra legem
 faciens, ob facinus suum non debeat eam lu-
 cifacere. Unde per hæredes uxoris à marito
 exigitur, l. Si ab hostibus 10. §. 1. D. Solutio ma-
 trim. Quod & dicendum, si criminaliter contra
 uxorem agens eam per sententiam Monasterio
 concludi fecerit: nam uxore intra biennium
 non repetita, vel marito, ante quam reductur,
 mortuo, in Monasterio manet; cuius omnis e-
 jus substantia adducitur. Nisi liberos habeat,
 quibus duæ partes reservantur; aut si tantum

parentes, quibus una pars attribuitur, Auth. Sed
 hodie h. r. Juxta quem textum intelligendum,
 c. Gaudemus 19 sup. de convers. conjug. notat Ab-
 bas ibid. num. 7. Vid. Sanchez De matrim. lib.
 10. Disp. 10. nu. 8.

Quæri hic possit, An excuset ab adulterii
 turpitudine extrema necessitas? Responden-
 dum Id posse videri, argumento acceptionis
 rei, quam extrema excusat necessitas, ut dice-
 tur inf. De furtis; cui non minus subveniri per
 adulterium aut fornicationem, pretio inde
 quaesito, potest, quam per furtum: ut quemad-
 modum in furto non habet legem necessitas,
 ita nec in adulterio aut fornicatione habere de-
 beat, cum lege prohibitum necessitas faciat li-
 citum, l. Qui potuerunt 27. D. de manumif. te-
 stam. Verù contraria sententia est si rursus non
 ex eo, quod per furtum immediate subvenia-
 tur necessitati, non etiam per adulterium aut
 fornicationem; nam & per hæc vitia si non im-
 mediate, saltem mediate, quod satis est, succur-
 ri potest: sed quia furtum sit illicitum, si qui-
 dem injuriosum proximo. Potest autem illa
 injuria cessare expresso aut tacito consensu
 domini, qui hac in re censetur tacite consenti-
 re & conformare se legi, uti debet, quæ in casu
 extremæ inopia communia omnia facit, aut
 potius vult communicari. Adulterii vero vel
 fornicationis turpitudine & malitia in se talis est,
 ut nullo alio extrinsecus accedente possit pur-
 gari, ne quidem consensu mariti, aut etiam ip-
 sus uxoris, & neque in casu periculi vitæ, ut
 recte tradit Covarr. ad Reg. Peccatum p. 2. §. 1. n.
 6. Ue etiam liceat mulieri vim sibi inferentem
 impune occidere, & violentiæ cedens in nullo
 excusetur à peccato, quod voluntarie censetur
 admisisse; neque enim vis aut metus volunta-
 rium excludit. Hinc Lucretia licet metu mor-
 tis inducta adulterium admisisset, non ideo ex-
 tra noxam haberetur D. Augustino & alijs, nec
 purgavit turpitudinem admissam per mortem
 sua manu sibi illatam, quia ista via dolori qui-
 dem animi satis fecit, non etiam turpitudinem
 abluit. Vid. Per. à Navar. de Restitut. lib. 2. c. 3.
 Dub. 7. nu. 104.

Altera Rubr. pars est de Stupro, quod est
 illicita defloratio virginum aut viduarum
 honeste viventium, l. Inter stuprum D. de V. S.
 Aliud est non violentum, quando virgo in sui

13

14

violationem consentit, quod non continet speciem distinctam à fornicatione: aliud violentum, quod ponit injuriam supra fornicationem, consistentem in violentia. Plectitur hoc posterius pœna mortis, si fuerit perfectum; imperfectum deportatione, l. 1. in fine D. de extr. ord. cognit. Illius pœna est publicatio dimidiæ partis honorum in honestioribus, coëctio corporis cum relegatione in humilioribus, §. Item lex Julia de adult. Infit. De publ. jud.

15 Jure Canonico seductam stuprans damnum illatum reparare cogitur, aut ducendo aut dotando, ex sententia judicis, c. 1. & 2. b. s. Nisi differat corruptæ pater; tunc enim dotasse sufficit Reus, si sententiæ parere noluerit, castigatus & excommunicatus quoad sacrorum perceptionem, in Monasterium ad pœnitentiam agendam detrudendus, d. cap. 2. Quæ pœna non ita passim est in usu, cum stuprator, si deductam à se non duxerit aut quia non est utriusque consensus, aut quia est inferioris conditionis, condemnatur ad dandum quid nomine damni, ex arbitrio judicis, at tunc qualitate virginis. Quod & procedit in casu, quo virgo consentit in copulam, etiam si in foro conscientie ad nihil ei teneatur corruptor, cum volenti non possit dici damnum per injuriam illatum, c. Scienti De R. l. in 6. Soletque proles alenda dari corruptori, quatenus is corruptor probatur. Ubi receptum novum probandi genus, scilicet per juramentum prælitum à corrupta tempore patus, quo proles patrem certum designat, qui & talis habetur; ex ratione, quod tum temporis, quia de vita periclitantur parturientes, non censeantur immemores salutis æternæ, atque ita non temere jurare; nisi tamen probetur promiscue plures admisisse corrupta.

16 Qui autem sub promissione conjugii impetravit alicujus virginis usum corporis, tenetur eam ducere etiam ante sententiam; cum hæc promissio sit facta per modum contractus, qui cum ex parte puellæ sit impletus, implendus quoque ex parte corruptoris, etiam si ille animum habuerit decipiendi, & fide promiserit conjugium, ne dolus ejus ei proficiat. Qui non liberabitur offerendo damni estimationem invitæ, cum teneatur corrupta

juri quæsito ad matrimonium invita vel alio pro alio accipiendo in solutionem. Item conditionis imparitatem sciret, raptum aut fraudem non obsecrare ex alio copulante advertere potuerit, sufficit damnum pœna largitione pensari, cum impetrator debeat sui deceptionem, secundum dicta sup. l. 4. Tit. 1. nu. 19. & 20.

TITULUS XVII.

De Raptoribus, Incendiariis, & Violatoribus Ecclesiarum

SUMMARIUM.

1. Raptus quando committi dicitur.
2. Pœna raptus.
3. An habeant locum in sponsa raptam?
4. Pœna ci viles an cessent, subsecuta raptus, seu raptorem & raptam?
5. Raptus an judicandus, non sententia raptam raptam?
6. In meretrice raptam & muliere raptam pœna arbitraria locus est.
7. Clerici raptorem an suspensio sit?
8. Raptorem aliarum rerum à quo & quomodo puniendi.
9. Incendiarii & violatores Ecclesiarum communicati ipso jure?
10. An & incendiarii aliarum rerum?
11. Incendiariis violatoribusq; Ecclesiis tenus concedenda Ecclesiastica pœna?

Prima Rubricæ pars est de raptu virginum, tum aliarum rerum. Raptus virginum à stupro differt, & propriè committi, quando virgo libidinis causa vim adducitur, sive illatam abducat, sive parentibus. Jure Canonico pro raptu tenetur, quando aliqua volens abducatur, matrimonii causa, quod raptor dici nequit, si non habet mulieris assensum, c. pen. d. s. Item etiam raptus habetur, si mulier volens abducatur, l. Raptorem 4. in fin. C. De Episc. & Cleric. invitis parentibus, & libidinis causa, l. 1. vers. maxime & vers. oportet æternis C. De raptu virg. De quo tamen vide Sanchez. De matrim. l. 7. Disp. 13. n. 17. & dicta ad D. Tit. 1. nu. 19.